

POSTANOWIENIE

Dnia 26 stycznia 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Barbara Myszka (przewodniczący)

SSN Wojciech Katner

SSN Krzysztof Pietrzykowski (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku Ewy P.
przy uczestnictwie Rafała L. i Miasta P.
o podział majątku wspólnego,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 26 stycznia 2011 r.,
skargi kasacyjnej uczestnika postępowania Rafała L.
od postanowienia Sądu Okręgowego w P.
z dnia 8 stycznia 2010 r.,

- 1. oddała skargę kasacyjną;**
- 2. przyznaje adw. Witoldowi G. od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w P. kwotę 2.700 (dwa tysiące siedemset) złotych powiększoną o 23 % podatku VAT tytułem wynagrodzenia za udzielenie uczestnikowi postępowania nieopłaconej pomocy prawnej w postępowaniu kasacyjnym.**

Uzasadnienie

Postanowieniem częściowym z dnia 8 kwietnia 2009 r. Sąd Rejonowy w P. dokonał częściowego podziału majątku wspólnego Ewy P. i Rafała L. w ten sposób, iż przyznał wnioskodawczyni Ewie P. spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego nr 81 położonego w P. na osiedlu B. [...] wraz z wkładem budowlanym i udziałem w P. Spółdzielni Mieszkaniowej, zasądził od wnioskodawczyni na rzecz uczestnika postępowania kwotę 182 265,50 zł, a od uczestnika postępowania na rzecz wnioskodawczyni kwotę 176 176,45 zł i kwotę 11 306,53 zł oraz nakazał uczestnikowi postępowania wydanie wnioskodawczyni rzeczonoego lokalu i nie przyznał mu prawa do lokalu socjalnego.

Sąd Rejonowy ustalił, że małżeństwo Ewy P. i Rafała L., zawarte w 1984 r., zostało rozwiązane przez Sąd Okręgowy w P. wyrokiem, który uprawomocnił się z dniem 16 kwietnia 2002 r. Strony pozostawały w ustroju małżeńskiej wspólności ustawowej. Wnioskodawczyni dnia 26 maja 1982 r. przystąpiła do P. Spółdzielni Mieszkaniowej, a dnia 18 sierpnia 1988 r. otrzymała przydział rzeczonoego lokalu na zasadach prawa własnościowego. Rodzice wnioskodawczyni wpłacili cały wkład budowlany. Wartość prawa do lokalu według stanu na dzień 16 kwietnia 2002 r. wynosi 364 531 zł, a wartość prac wykończeniowych w kwocie 43 698,50 zł stanowi nakład z majątku odrębnego wnioskodawczyni, zaś w kwocie 12 178,08 zł pochodzi z majątku wspólnego stron. Wszelkie opłaty związane z korzystaniem z rzeczonoego lokalu od stycznia 2006 r. do lutego 2009 r. były uiszczane wyłącznie przez wnioskodawczynię.

Rozstrzygając o sposobie podziału spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu, Sąd Rejonowy orzekł na podstawie art. 45 i 46 k.r.o., art. 211 i nast. k.c. oraz art. 618 § 2 i 3 k.p.c. Kwota 182 265,50 zł zasądzona od wnioskodawczyni na rzecz uczestnika postępowania odpowiada połowie wartości spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu. Sąd Rejonowy ustalił, że z majątku wspólnego strony sfinansowały nakłady o łącznej wartości 12 178,08 zł, zatem połowa tej kwoty (6 089,05 zł) stanowi nakład uczestnika postępowania na rzeczony lokal. Dlatego Sąd Rejonowy zasądził od uczestnika postępowania na rzecz wnioskodawczyni kwotę 176 176,45 zł (182 265,50 zł – 6 089,05 zł) tytułem zwrotu wydatków i nakładów poczynionych z jej majątku odrębnego na majątek wspólny stron. Kwota 11 306,53 zł została zasądzona przez Sąd Rejonowy tytułem

rozliczenia nakładów poczynionych przez wnioskodawczynię z majątku odrębnego na wspólne mieszkanie (art. 207 k.c.).

Uczestnik postępowania wniósł apelację od postanowienia Sądu Rejonowego w punktach 3, 4, 6, 7 i 8.

Sąd Okręgowy w P. postanowieniem z dnia 8 stycznia 2010 r. oddalił apelację. Podkreślił, że punktem wyjścia do ustalenia źródła pochodzenia wydatków i nakładów na określony składnik majątku wspólnego powinno stanowić domniemanie, że środki na powstanie i podniesienie standardu takiego składnika pochodziły z majątku wspólnego (art. 231 k.p.c. w związku z art. 32 i 33 k.r.o. w brzmieniu sprzed dnia 20 stycznia 2005 r.). W świetle zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego nie budzi wątpliwości, że domniemanie to zostało obalone przez wnioskodawczynię w całości w zakresie środków na wkład budowlany i częściowo co do środków na podniesienie standardu mieszkania. Sąd Rejonowy dokonał zaś prawidłowej oceny zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego i na tej podstawie poczynił prawidłowe ustalenia faktyczne. Zdaniem Sądu Okręgowego, błędny jest zarzut skarżącego dotyczący nieprawidłowości w rozliczeniu majątku wspólnego stron przez zaliczenie do niego aktualnej wartości mieszkania, a nie jedynie nominalnej wartości wkładu budowlanego. Utrwalony i powszechnie akceptowany jest pogląd, że wartość spółdzielczego prawa do lokalu w sprawach o podział majątku wspólnego określa się według cen rynkowych, a nie według wysokości wkładu budowlanego (por. uzasadnienie uchwały SN z dnia 30 listopada 1974 r., III CZP 1/74, OSNCP 1975, nr 3, poz. 37). Poza tym w uzasadnieniu postanowienia Sądu Okręgowego z dnia 22 maja 2007 r. Sąd ten przesądził wówczas, że podziałowi między byłymi małżonkami podlega aktualna, rynkowa wartość mieszkania pomniejszona o wartość nakładów na podwyższenie jego standardu.

Uczestnik postępowania w skardze kasacyjnej zaskarżył postanowienie Sądu Okręgowego w całości, zarzucając naruszenie przepisów prawa materialnego, mianowicie art. 358¹ § 3 k.c. w związku z art. 45 § 1 k.r.o. przez niewłaściwe zastosowanie polegające na dokonaniu waloryzacji wkładu budowlanego według wadliwej metody i rozliczeniu go jako nakładu

wnioskodawczyni z majątku odrębnego na majątek wspólny i art. 46 k.r.o. w związku z art. 1035 i 212 § 2 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie prowadzące do pozbawienia uczestnika prawa do spłaty, oraz naruszenie przepisów postępowania, mianowicie art. 328 k.p.c., przez niezamieszczenie w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia podstawy prawnej waloryzacji nakładu wnioskodawczyni z majątku odrębnego na majątek wspólny.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Podniesione w skardze kasacyjnej zarzuty naruszenia przepisów prawa materialnego są nietrafne. Reguły podziału majątku wspólnego małżonków, w skład którego wchodzi spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu, są od wielu lat ustalone w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Dawne zaś orzecznictwo w tym zakresie nadal zachowuje aktualność mimo wielokrotnych zmian przepisów spółdzielczego prawa mieszkaniowego.

W szczególności w znacznym stopniu jest aktualna uchwała pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 30 listopada 1974 r., III CZP 1/74 (OSNCP 1975, nr 3, poz. 37) zawierająca wytyczne wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w zakresie stosowania przepisów o podziale majątku wspólnego małżonków w wypadku, gdy w skład tego majątku wchodzi spółdzielcze prawo do lokalu (dalej „wytyczne SN z 1974 r.”). Nie zmienia takiej oceny okoliczność, że w wyniku dokonanej w 1989 r. (Dz. U. Nr 73, poz. 436) nowelizacji ówczesnie obowiązującej ustawy z dnia 20 września 1984 r. o Sądzie Najwyższym (jedn. tekst: Dz. U. z 2002 r. Nr 101, poz. 924 ze zm.) instytucja wytycznych została zniesiona, stosownie zaś do uchwały pełnego składu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 5 maja 1992 r., Kw. Pr. 5/92 (OSNCP 1993, Nr 1-2, poz. 1) dotychczas uchwalone wytyczne utraciły również walor zasad prawnych. Oznacza to tylko tyle, że wytyczne SN z 1974 r. utraciły swoją formalną moc wiążącą, jednakże nadal mają istotne znaczenie *imperio rationis*. Aktualna pozostaje w szczególności teza VIII wytycznych SN z 1974 r., według której wartość własnościowego prawa do lokalu określa się stosownie do cen rynkowych uzyskiwanych w obrocie, od tej zaś wartości odlicza się nieuiszczoną część kredytu, przypadającą na koszty budowy lokalu. W wytycznych z 1974 r. Sąd Najwyższy nie wyjaśnił natomiast reguł

obliczania nakładu z majątku osobistego (dawniej odrębnego) jednego z małżonków na spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu stanowiące majątek wspólny małżonków.

Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 9 stycznia 1986 r., III CZP 71/85 (OSNCP 1986, nr 12, poz. 196) wypowiedział w odniesieniu do prawa lokatorskiego pogląd, że nakład z majątku odrębnego małżonka na majątek wspólny odpowiada – w wypadku zwaloryzowania w czasie trwania wspólności majątkowej wkładu mieszkaniowego przez spółdzielnię - sumie pieniężnej nominalnie zaliczonej na wkład mieszkaniowy. W postanowieniu z dnia 30 sierpnia 1988 r. III CRN 72/88 (niepubl.) Sąd Najwyższy przyjął, że w postępowaniu o podział majątku wspólnego małżonków, wartość własnościowego prawa do lokalu określa się według cen uzyskiwanych w uczciwym obrocie; od tak ustalonej wartości odlicza się nieuiszczoną część kredytu przypadającą na koszt budowy lokalu należącego do majątku wspólnego, jednakże nakład w postaci wypłaty na wkład budowlany dokonany z majątku odrębnego małżonka na majątek wspólny odpowiada sumie pieniężnej nominalnie zaliczonej na wkład budowlany. Uznał bowiem, że nie ma przekonywujących racji, aby korzyść wynikająca ze wzrostu wartości własnościowego prawa do lokalu przypadła wyłącznie osobie, która z majątku odrębnego uiściła w całości lub w znacznej części wymagany pierwotnie wkład budowlany, a w wyniku podziału majątku uzyskała prawo do tego mieszkania.

Przedstawione stanowisko trafnie zostało zakwestionowane w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 5 października 1990 r., III CZP 55/90 (OSNC 1991, nr 4, poz. 48), według której wartość nakładu z majątku odrębnego jednego z małżonków na ich majątek wspólny, polegającego na wpłacie dokonanej przez tego małżonka na wkład mieszkaniowy związany ze spółdzielczym prawem do lokalu, odpowiada w chwili podziału tego majątku takiej części wartości spółdzielczego prawa do lokalu, jaką część stanowiła ta wpłata w stosunku do całego wkładu mieszkaniowego wpłaconego przez małżonków, od zgromadzenia którego uzależniony był przydział mieszkania. Sąd Najwyższy uznał, że nakład, który w chwili oczekiwania na przydział mieszkania spółdzielczego uczyniony był jako wpłata na wkład mieszkaniowy, z chwilą przydziału mieszkania staje się w istocie nakładem na spółdzielcze prawo do lokalu. Mieści się on w wartości tego prawa

jako jej część. Przydział mieszkania wiąże się ze zgromadzeniem wkładu mieszkaniowego w określonej wysokości i w chwili przydziału wkład ten praktycznie odpowiada wartości prawa do przydzielonego lokalu, ale w chwili podziału majątku wspólnego wartość tego prawa jest inna, z reguły znacznie wyższa niż wartość uprzednio zgromadzonego wkładu mieszkaniowego. Roszczenie o zwrot nakładu jest roszczeniem o zwrot jego wartości. Chodzi tu o wartość nie w chwili dokonywania nakładu, ale w chwili orzekania o zwrocie nakładu. Pogląd, według którego w chwili podziału majątku wspólnego małżonkowi, który poczynił ze swego majątku odrębnego nakład na majątek wspólny w postaci wpłaty na wkład mieszkaniowy, przysługuje zwrot tego nakładu według jego sumy nominalnej, nie uwzględnia powyższych okoliczności. Wzięcie ich pod uwagę prowadzi zaś do stwierdzenia, że wartość nakładu z majątku odrębnego jednego z małżonków na ich majątek wspólny, polegającego na wpłacie dokonanej przez jednego z małżonków na wkład mieszkaniowy związany ze spółdzielczym prawem do lokalu, odpowiada w chwili podziału tego majątku takiej części wartości spółdzielczego prawa do lokalu, jaką część stanowiła ta wpłata w stosunku do całego wkładu mieszkaniowego wpłaconego przez małżonków, od zgromadzenia którego uzależniony był przydział mieszkania. Sąd Najwyższy podkreślił, że takie stanowisko odpowiada zasadom współżycia społecznego. Zwrot nakładu tylko w wysokości jego sumy nominalnej prowadziłby bowiem do rażącego pokrzywdzenia tego z małżonków, który dokonał nakładu, i uzyskania niczym nieuzasadnionej korzyści przez drugiego z małżonków. Każdy z małżonków wnoszący ze swego majątku odrębnego część wkładu mieszkaniowego, od zgromadzenia którego uzależniony był przydział mieszkania, otrzymałby mianowicie - jako zwrot nakładu - tylko oznaczoną część sumy stanowiącej w chwili podziału majątku wspólnego równowartość lokatorskiego prawa do lokalu. Takiemu stanowisku nie sprzeciwia się, zdaniem Sądu Najwyższego, obowiązująca w polskim prawie zasada nominalizmu (art. 358¹ § 1 k.c.). Odnosi się ona bowiem tylko do zobowiązań, których przedmiotem od chwili ich powstania jest suma pieniężna. Przedmiotem roszczenia o zwrot nakładu jest zaś - tak powiedziano - wartość tego nakładu w chwili jego zwrotu. Jeżeli nakład był poczyniony w postaci wpłaty pieniężnej, roszczenie o jego zwrot nie obejmuje

wpłaconej sumy pieniędzy, ale tę wartość - wyrażoną w określonej sumie pieniędzy - która na skutek tego nakładu powstała. Za takim rozstrzygnięciem przemawiają także wyrażone w orzecznictwie Sądu Najwyższego zasady rozliczania nakładów poczynionych z majątku odrębnego jednego z małżonków na ich majątek wspólny albo odwrotnie, gdy nakłady te poczynione zostały w związku z budową domu lub nabyciem lokalu, a między chwilą budowy lub nabycia i chwilą orzekania o zwrocie nakładów zmieniła się wartość domu lub lokalu (uchwała z dnia 16 grudnia 1980 r., III CZP 46/80, OSNCP 1981, nr 11, poz. 206; uchwała z dnia 12 kwietnia 1989 r., III CZP 31/89, niepubl.; postanowienie z dnia 26 stycznia 1988 r., III CRN 475/87, OSNCP 1990, nr 4 -5, poz. 64).

Gdy chodzi o zarzut naruszenia art. 358¹ § 3 k.c., należy podkreślić, że przepis ten nie ma zastosowania przy podziale majątku wspólnego, w skład którego wchodzi spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu. Wynika to zarówno z przytoczonej wyżej uchwały z dnia 5 października 1990 r., III CZP 55/90, jak też *expressis verbis* z postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 9 września 2009 r., V CSK 39/09 (OSNC-ZD 2010, nr 2, poz. 62, OSP 2010, nr 12, poz. 123). W postanowieniu tym Sąd Najwyższy wyjaśnił m.in., że materialnoprawną podstawą żądania zwrotu wydatków i nakładów na majątek wspólny poczynionych z majątku osobistego jest art. 45 k.r.o., a w sprawach nieunormowanych stosuje się odpowiednio - z mocy odesłania zamieszczonego w art. 46 k.r.o. - przepisy o wspólności majątku spadkowego i o dziale spadku. To unormowanie, potwierdzone przez przepisy procesowe (art. 567 § 1 i 3 k.p.c.), ma charakter wyczerpujący, wyłączający korzystanie w jego obrębie z art. 358¹ § 3 k.c. nawet w sposób odpowiedni. Przy podziale dorobku, w postępowaniu nieprocesowym, nie orzeka się „o zmianie wysokości lub sposobu spełnienia świadczenia od początku pieniężnego”, lecz uwzględnia się w końcowym rozliczeniu wydatki i nakłady w sposób przyjęty od dawna w judykaturze. Wprowadzony później art. 358¹ § 3 k.c. nie mógł, zdaniem Sądu Najwyższego, tych zasad zmienić ani korygować. Przedstawione stanowisko dotyczy podziału majątku wspólnego małżonków, w skład którego wchodzi odrębna własność lokalu. Jest ono jednak tym bardziej trafne w odniesieniu do spółdzielczego prawa do lokalu, zwłaszcza, że przepisy

spółdzielczego prawa mieszkaniowego od 50 lat samodzielnie regulują zagadnienia waloryzacji wkładów mieszkaniowych i budowlanych, a w konsekwencji spółdzielczych praw do lokali i nakładów ponoszonych przez małżonków na te prawa.

Sąd Najwyższy w niniejszym składzie w pełni podziela poglądy wypowiedziane w uchwale z dnia 5 października 1990 r., III CZP 55/90 oraz w postanowieniu z dnia 9 września 2009 r., V CSK 39/09.

Zarzut naruszenia art. 328 k.p.c., zgodnie z jednolitym orzecznictwem Sądu Najwyższego, może być skutecznie podniesiony w skardze kasacyjnej tylko wtedy, gdy uzasadnienie zaskarżonego orzeczenia nie zawiera wszystkich koniecznych elementów bądź zawiera tak oczywiste braki, które uniemożliwiają kontrolę kasacyjną, co w niniejszej sprawie oczywiście nie miało miejsca.

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.